

Deklarasyon ti United Nations para iti Karbengan ti Nainsigudan nga Umili

Ti Pangkabuklan nga Asembleya,

Natarabayan babaen kadagiti panggep ken prinsipyo ti Kasuratan dagiti United Nations, ken sinsero iti pannakagun-od dagiti obligasyon nga inakem dagiti Estado maibatay iti Kasuratan,

Pasingkedan a dagiti nainsigudan nga umili ket kapada dagiti dadduma pay nga umili, bayat a mabigbig dagiti karbengan ti amin nga umili kas nagduduma, maibilang ti bukod da a bagi a kas naidumduma, ken tapno marespeto da a kasta,

Pasingkedan met nga amin nga umili ket addaan kontribusyon iti panagduduma ken kinabaknang ti sibilisasyon ken kultura, a mangbukel iti komon a tawid ti amin a tao,

Pasingkedan pay nga amin a doktrina, polisiya ken aramid a maibatay wenno mangitantandudo iti superyoridad ti umili wenno indibidwal batay iti naggapuan a nasyon wenno puli, relihiyon, etniko wenno nagdudumaan iti kultura ket panagpannakkal iti bukod a puli ken pananggura iti dadduma, awanan siyentipiko a batayan, saan a balido iti ligal, nasken a kondenaren ken saan a nainkalintegang iti gimong,

Pasingkedan manen nga iti panangipatungpal iti karbengan da, dagiti nainsigudan nga umili ket nawaya manipud iti aniaman a langa ti diskriminasyon,

Mabigbig a dagiti nainsigudan nga umili ket naglak-am kadagiti inhustisya iti nabayag a panawen kas resulta iti pannakasakop ken pannakaagaw kadagiti daga, teritoryo ken kinabaknang da. Gapu kadagito, malaplappedan da a mangipatungpal, iti partikular, iti karbengan a dumur-as batay kadagiti bukod da a kasapulan ken interes,

Mabigbig ti kasapulan unay a panangrespeto ken panangitandudo kadagiti naisigud a karbengan dagiti nainsigudan nga umili manipud iti istruktura iti pulitika, ekonomya ken iti gimong ken manipud kadagiti kultura, ispiritwal a tradisyon, pakasaritaan ken pilosopiya, nangruna iti karbengan da kadagiti daga, teritoryo ken kinabaknang,

Mabigbig met ti kasapulan a panangrespeto ken panangitandudo kadagiti karbengan ti nainsigudan nga umili a napasingkedan kadagiti tratado, tulagan ken napagkaykaysaan dagiti Estado,

Mabigbig a dagiti nainsigudan nga umili ket agor-organisa iti intar da para iti panagdur-as iti pulitika, ekonomya, panggimong ken kultura ken tapno magibusan ti amin a langa ti diskriminasyon ken pannakaidadanes iti sadinoman a pakapasamakan

daytoy,

Mamati a ti kontrol dagiti nainsigudan nga umili mainaig kadagiti panagbalbaliw a makaapekto kadakuada ken dagiti daga, teritoryo ken kinabaknang ket mabaelan da a pagtalinaeden ken papigsaen dagiti institusyon, kultura ken tradisyon da, ken tapno maitandudo da ti panagdur-as batay iti bukod da nga arapaap ken kasapulan,

Mabigbig a ti panangprespeto iti nainsigudan a kaammuan, kultura ken tradisyunal a praktika ket agpaay iti mataginayon ken patas a panagdur-as ken husto a panangiwanwan iti aglawlaw,

Maiyunay-unay ti kontribusyon iti pannakaikkat ti kontrol ti militar kadagiti daga ken teritoryo dagiti nainsigudan nga umili para iti kappia, ekonomya ken panagabante ti gimong, ken panagdur-as, pannakiinnawatan ken mamaggayyem a relasyon iti baet dagiti nasyon ken umili ti lubong,

Mabigbig iti partikular ti karbengan dagiti nainsigudan a pamilya ken komunidad iti panangpatalinaed ti komon a responsibilidad iti panangpadakkel, panangsanay, edukasyon ken pagsayaatan dagiti annak da, kas maiyannatop iti karbengan dagiti ubbing,

Maibilang a dagiti karbengan a napasingkeda kadagiti tratado, tulagan ken dadduma pay a napagkaykaysaan iti baet dagiti Estado ken nainsigudan nga umili, iti sumagmamano a sitwasyon, ket bambanag iti sangalubungan a pakaseknan, interes, responsibilidad ken kagalad,

Maibilang met a dagiti tradado, tulagan ken dadduma pay a napagkaykaysaan, ken dagiti relasyon nga inda ibagbagi, ket batayan para iti napapigsa a panagtittinnulong iti baet dagiti nainsigudan nga umili ken dagiti Estado,

Mabigbig a ti Kasuratan Dagiti United Nations, ti International Covenant of Economic, Social and Cultural Rights ken ti International Covenant on Civil and Political Rights agraman ti Vienna Declaration and Programme of Action ket mangpasingked iti pundamental a kinapateg ti karbengan iti bukod-a-panangngeddeng ti amin nga umili, babaen daytoy ket nawaya da a mangpili iti saad iti pulitika ken nawaya da a manggun-od iti panagdur-as iti ekonomya, gimong ken kultura,

Laglagipen nga awan iti uray ania ditoy a Deklarasyon ti mausar tapno ipaidam kadagiti siasinoman nga umili ti karbengan iti bukod-a-panangngeddeng, a maipatungpal kas maiyannatop iti internasyunal a linteg,

Mamati a ti pannakabigbig kadagiti karbengan dagiti nainsigudan nga umili iti daytoy a Deklarasyon ket mangpadur-as iti panagtutunos ken mamagtulong a relasyon iti baet dagiti Estado ken nainsigudan nga umili, maibatay kadagiti prinsipyo ti hustisya, demokrasya, panangrespeto iti karbengan ti tao, kinaawan ti diskriminasyon ken sinsero,

Maallukoy dagiti Estado nga agtungpal ken epektibo nga iwayat dagiti amin nga obligasyond a kas panangiyaplikar da kadagiti nainsigudan nga umili babaen kadagiti internasyunal nga instrumento, iti partikular mainaig iti karbengan ti tao, nga addaan konsultasyon ken kooperasyon kadagiti umili a maseknan,

Maipaganetget a ti United Nations ket addaan napateg ken agtultuloy nga akem iti panangitandudo ken panangsalaknib iti karbengan dagiti nainsigudan nga umili,

Mamati a daytoy a Deklarasyon ket napateg unay a panagabante para iti panangbigbig, panangitandudo ken panangsalaknib iti karbengan ken wayawaya dagiti nainsigudan nga umili ken iti panagdur-as dagiti napapateg nga aktibidades iti sistema ti United Nations iti daytoy a tay-ak,

Mabigbig ken mapasingkeda manen a dagiti nainsigudan nga indibidwal ket addaan karbengan ken saan a mailaksid iti amin a karbengan ti tao a bigbigbigen ti internasyunal a linteg, ken dagiti nainsigudan nga umili ket addaan kolektibo a karbengan a saan a maisina iti panagbiag da, pagimbagan ken napateg a paset iti panagdur-as da a kas tao,

Mabigbigbig pay a ti kasasaad dagiti nainsigudan nga umili ket agduduma iti tunggal rehiyon ken iti tunggal nasyon ken ti importansya dagiti nasyunal ken rehiyunal a partikularidad ken nadumaduma a kapadanan nga historikal ken kultural ket rumbeng a maikkan ti konsiderasyon,

Sipupudno a maiproklama dagiti sumaganad a Deklarasyon ti United Nations iti Karbengan dagiti Nainsigudan nga Umili kas pangrukudan iti gapuanan a gun-oden iti esensya ti panagkakadua ken panangrespeto iti agsumbangir:

Artikulo 1

Dagiti nainsigudan nga umili, a kas kolektibo wenno kas indibidwal, ket addaan karbengan a sagrafen ti amin a karbengan ti tao ken dagiti pundamental a wayawaya a bigbigbigen ti Kasuratan ti United Nations, Ti Sangalubungan a Deklarasyon ti Karbengan ti Tao ken ti internasyunal a linteg ti karbengan ti tao.

Artikulo 2

Dagiti nainsigudan nga umili ken indibidwal ket nawaya ken patas kadagiti amin a dadduma pay nga umili ken indibidwal, ken addaan da ti karbengan a nawaya manipud iti aniaman a langa ti diskriminasyon, iti panangipatungpal kadagiti karbengan da, iti partikular batay iti nainsigudan a naggapuan da wenno identidad.

Artikulo 3

Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan iti bukod-a-pananggeddeng. Babaen iti dayta a karbengan nawaya da a mangpili iti kasasaad iti pulitika ken nawaya da a gun-oden dagiti panagdur-as iti ekonomya, gimong ken kultura.

Artikulo 4

Iti panangipatungpal da iti karbengan iti bukod-a-pananggeddeng, dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan iti awtonomya wenno bukod a panaggobyerno mainaig iti internal ken lokal nga aktibidad, kasta met iti pamay-an ken pangalaan iti pinansya para iti pagrebbengan ti awtonomus a gobyerno.

Artikulo 5

Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a pagtalinaeden ken papigsaen ti naisangsangayan nga institusyon iti pulitika, ligal, ekonomya, gimong ken kultura, bayat nga agtaltalinaed ti karbengan da iti naan-anay a partisipasyon, no daytoy ti pilien da, iti biag ti Estado iti pulitika, ekonomya, gimong ken kultura.

Artikulo 6

Tunggal nainsigudan nga indibidwal ket addaan karbengan iti nasyunalidad.

Artikulo 7

1. Dagiti nainsigudan nga indibidwal ket addaan karbengan kadagiti biag, pisikal ken mental nga integridad, wayawayaya ken seguridad a kas tao.

2. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan ti kolektibo a karbengan nga agbiag a nawaya, natalna ken addaan seguridad kas naisangsangayan nga umili ken saan nga agsagrap iti aniaman nga aramid a mangpukaw iti puli wenno aniaman nga aramid a kinaranggas, agraman ti inkapilitan a pannakaiyakar kadagiti annak ti maysa a grupo iti sabali pay a grupo.

Artikulo 8

1. Dagiti nainsigudan nga umili ken indibidwal ket addaan karbengan a saan a makapadas iti inkapilitan a panangbaliw wenno panangdangran iti kultura da.

2. Dagiti Estado ket mangted ti epektibo a mekanismo iti pananglapped, ken panangrisut kadagiti:

- (a) Aniaman nga aksyon nga agpanggep wenno addaan epekto a maipaidam kadakuada ti integridad kas naisangsangayan nga umili, wenno iti kultural a pammati wenno identidad nga etniko;
- (b) Aniaman nga aksyon nga agpanggep wenno addaan epekto a maagaw kadakuada dagiti daga, teritoryo ken kinabaknang da;
- (c) Aniaman a langa ti inkapilitan a pannakaiyakar ti populasyon nga agpanggep wenno addaan epekto a malabsing wenno matagibassit ti aniaman kadagiti karbengan da;
- (d) Aniaman a langa ti inkapilitan a panangbaliw wenno integrasyon;
- (e) Aniaman a langa ti propaganda a nairanta a mangitandudo wenno mangrubrob iti diskriminasyon iti puli wenno etniko kontra kadakuada.

Artikulo 9

Dagiti nainsigudan nga umili ken indibidwal ket addaan karbengan a maibilang iti maysa a nainsigudan a komunidad wenno nasyon, maibatay kadagiti tradisyon ken ugali ti komunidad wenno nasyon a maseknan. Awan koma ti diskriminasyon a maparnuay manipud iti panangipatungpal iti kasta a karbengan.

Artikulo 10

Dagiti nainsigudan nga umili ket saan nga inkapilitan a mapapanaw kadagiti daga wenno teritoryo da. Awan ti relokasyon a mapasamak no awan ti panangannamong a nawaya, pakauna ken panangipakaammo kadagiti nainsigudan nga umili a maseknan ken kalpasan ti tulagan iti nainkalinteg an umno a kompensasyon ken, no mabalin, maaddaan ti gundaway nga agsubli dan to met laeng.

Artikulo 11

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a mangiyaramid ken mangparegta iti kultural a tradisyon ken ugali. Mairaman ditoy ti karbengan a mapagtalinaed, masalakniban ken mapadur-as ti napalabas, agdama ken masakbayan a pakakitaan iti kultura, kas dagiti arkeolohikal ken historikal a luglugar, ramramit a nagkauna, desenyoy, seremonya, teknolohiya, ken dagiti biswal, mabuya nga artes ken literatura.

2. Dagiti Estado ket mangited iti epektibo a mekanismo tapno marisut dagiti reklamo, a mabalin a mairaman ti pannakabayad kadagiti naperdi, a napadur-as katinnulong dagiti nainsigudan nga umili, mainaig daytoy iti kultural, intelektwal, relihiyon ken ispiritwal a sanikua a naala nga awan ti panangannamong a nawaya, pakauna ken panangipakaammo wenno pananglabasing kadagiti linteg, tradisyon ken ugali da.

Artikulo 12

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a mangipakita, mangiyaramid, mangpadur-as ken mangisuro kadagiti tradisyon da iti reliyon, ugali ken seremonyas; addaan karbengan a mangpatalinaed, mangsalaknib, ken makapan a nawaya kadagiti relihiyoso ken kultural a luglugar; addaan karbengan a mangusar ken mangkontrol kadagiti bambanag a pangseromonya; ken addaan karbengan a mangiyawid kadagiti minatay iti lugar a nakayanakan da;

2. Dagiti Estado ket mangipampusuan tapno maikkan ti gundaway a mausar ken maisubli dagiti banag a pangseremonya ken dagiti nabatbati a paset ti minatay nga adda kadakuada babaen kadagiti patas, nalawag ken epektibo a mekanismo a napadur-as iti pannakitinnulong dagiti maseknan a nainsigudan nga umili.

Artikulo 13

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a mangparegta, mangusar, mangpadur-as ken mangisuro iti masakbayan nga henerasyon kadagiti pakasaritaan, lenggwahe, oral a tradisyon, pilosopya, sistema iti panagsurat ken literatura, ken mangikeddeng ken mangituloy a mangusar iti bukod da a pangawag kadagiti komunidad, lugar ken tattao.

2. Dagiti Estado ket mangiyaramid iti epektibo a wagas tapno maisiguro a dagitoy a karbengan ket masalagniban ken kasta met a maisiguro a dagiti nainsigudan nga umili ket makaawat ken maawatan da ida kadagiti proseso iti pulitika, ligal ken administratibo, no kasapulan babaen iti panangited ti interpretasyon iti bukod da a lenggwahe wenno babaen iti dadduma pay a maiyannatop a wagas.

Artikulo 14

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a mangitakder ken mangkontrol kadagiti bukod da a sistema ti edukasyon ken institusyon a mangited ti edukasyon babaen kadagiti bukod da a lenggwahe, batay iti maiyannatop a wagas iti kultura da iti panangisuro ken panagadal.

2. Dagiti nainsigudan nga indibidwal, nangruna dagiti ubbing, ket addaan karbengan iti amin a tukad ken porma ti edukasyon nga ipaay ti Estado nga awan ti diskriminasyon.

3. Babaen iti pannakitinnulong dagiti nainsigudan nga umili, dagiti Estado ket mangiyaramid ti epektibo a wagas, tapno dagiti nainsigudan nga indibidwal, partikular dagiti ubbing, agraman dagiti agnanaed iti ruar dagiti komunidad, no mabalin ket maaddaan da ti gundaway iti edukasyon babaen iti bukod da a kultura ken maited iti bukod da a lenggwahe.

Artikulo 15

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan iti dignidad ken panagduduma dagiti kultura, tradisyon, pakasaritaan ken arapaap da a maipakita iti edukasyon ken impormasyon iti publiko.

2. Dagiti Estado ket mangiyaramid kadagiti epektibo a wagas, babaen iti konsultasyon ken kooperasyon kadagiti maseknan a nainsigudan nga umili, tapno labanan ti panangilaksid, pukawen ti diskriminasyon ken itandudo ti panagpasensya, panangkikiinnaawatan ken nasayaat a relasyon iti baet dagiti nainsigudan nga umili ken iti amin a paset ti gimong.

Artikulo 16

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a mangitakder iti bukod da a midya a mausar dagiti bukod da a lenggwahe ken maaddaan ti gundaway a mausar dagiti amin a porma ti saan a nainsigudan a midya nga awanan diskriminasyon.

2. Dagiti Estado ket mangiyaramid ti wagas tapno maisiguro a dagiti midya a sanikua ti Estado ket mangipakita iti nadumaduma a nainsigudan a kultura. Dagiti Estado ket rumbeng a mangallukoy kadagiti midya a sanikua ti pribado tapno umdas a maipakita ti nagduduma a nainsigudan a kultura. Maaramid dagitoy nga awan ti panangikumpromiso iti panangipatungpal iti naan-anay a wayawaya iti ekspresyon.

Artikulo 17

1. Dagiti nainsigudan nga indibidwal ken umili ket addaan karbengan a naan-anay a sagrapen dagiti napasinkedan a karbengan da babaen iti aplikable nga internasyunal a linteg ken linteg ti pagilian da mainaig iti tegged.

2. Babaen iti konsultasyon ken kooperasyon kadagiti nainsigudan nga umili, dagiti Estado ket mangirussuat ti ispesipiko a wagas tapno masalagniban dagiti nainsigudan nga ubbing manipud iti pannakagundaway iti pangkabiagan ken manipud iti aniaman a trabaho a napeggad wenno makalapped iti panagadal dagiti ubbing, wenno makadangran iti salun-at wenno pisikal, mental ispiritwal, moral ken panggimong a panagdur-as dagiti ubbing, nga addaan panangbigbig iti kasasaad da a bulnerable ken ti kinapateg ti edukasyon tapno maaddaan da ti bileg.

3. Dagiti nainsigudan nga indibidwal ket addaan karbengan a saan nga agsagrap iti aniaman a diskriminasyon iti kundisyon iti panagteged, panggedan wenno sweldo, agraman ti dadduma pay.

Artikulo 18

Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a makipaset iti panagdesisyon kadagiti bambanag a makaapekto iti karbengan da, babaen kadagiti pinil ida a mangibagi kadakuada maibatay kadagiti bukod da a proseso, kasta met a tapno mapagtalinaed ken mapadur-as dagiti nainsigudan nga institusyon a mangbukbukel kadagiti desisyon.

Artikulo 19

Dagiti Estado ket rumbeng nga agkonsulta ken sinsero a makitinnulong kadagiti maseknan a nainsigudan nga umili babaen kadagiti mangibagbagi kadakuada nga institusyon tapno magun-od ti nawaya, addaan pakauna ken napakaammuan nga iyaanamong da sakbay nga awaten ken ipatungpal dagiti addang a lehislatibo ken administratibo a wagas a mabalin a makaapekto kadakuada.

Artikulo 20

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a mangpatalinaed ken mangpadur-as kadagiti sistema wenno institusyon iti politika, ekonomya ken iti gimong, maaddaan iti seguridad a mangsagrap iti bukod da a gappuanan iti pangkabiagan ken panagdur-as, ken nawaya a makipaset iti amin a tradisyunal ken dadduma pay nga aktibidad iti pangkabiagan.

2. Dagiti nainsigudan nga umili a napaidaman ti paggapuan iti pagbiagan ken panagdur-as ket addaan karbengan iti nainkalintegang ken patas a kompensasyon.

Artikulo 21

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan, nga awanan diskriminasyon, iti panangpasayaat kadagiti pangkabiagan ken pangkagimongan a kasasaad da, agraman ti dadduma pay, iti tay-ak ti edukasyon, panggedan, panagsanay ken panagsanay manen a bokasyunal, panagpabalay, sanistasyon, salun-at ken panggimong a seguridad.

2. Dagiti Estado ket rumbeng a mangisayangkat iti wagas ken ispesyal nga addang tapno maisigurado ti agtultuloy a panangpasayaat ti kasasaad iti ekonomya ken iti gimong, no sadino a maiyannatop. Partikular nga atensyon ti maited kadagiti karbengan ken ispesyal a kasapulan dagiti nainsigudan a panglakayen, babbai, agtutubo, ubbing ken indibidwal nga addaan disabilidad.

Artikulo 22

1. Partikular nga atensyon ti maited kadagiti karbengan ken ispesyal a kasapulan dagiti nainsigudan a panglakayen, babbai, agtutubo, ubbing ken indibidwal nga addaan disabilidad para iti implementasyon daytoy a Deklarasyon.

2. Babaen iti tulong dagiti nainsigudan nga umili, dagiti Estado ket rumbeng a mangiwayat iti wagas tapno maisiguro a dagiti nainsigudan a babbai ken ubbing ket

agsagrap kadagiti naan-anay proteksyon ken garantiya kontra iti aniaman a porma ti kinaranggas ken diskriminasyon.

Artikulo 23

Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a mangpili ken mangbukel kadagiti prioridad ken istrategiya iti pannakaipatungpal iti karbengan da iti panagdur-as. Iti partikular, dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan nga aktibo a makibiang iti panangbukel ken panangbigbig iti programa iti salun-at, panagpabalay ken dadduma pay a programa iti pangkabiagan ken pangkagimongan a makaapekto kadakuada ken, aginggana iti mabalin, maiwanwan dagiti kasta a programa babaen kadagiti bukod da nga institusyon.

Artikulo 24

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan kadagiti tradisyunal nga agas ken mangpatalinaed kadagiti bukod da a praktika iti salun-at, agraman ti pannakapreserba dagiti importante a mulmula, dingwen ken mineral a makaagas. Dagiti nainsigudan nga indibidwal ket addaan karbengan a makaala, nga awan diskriminasyon, kadagiti amin a serbisyo a pangkagimongan ken salun-at.

2. Dagiti nainsigudan nga indibidwal ket addaan patas a karbengan iti pananggun-od iti kangatuan a mabalin a madanon a pangrukudan iti pisikal ken mental a salun-at. Dagiti Estado ket masapul a mangiyaramid kadagiti kasapulan nga addang nga addaan direksyon a naan-anay a magun-od dagitoy a karbengan.

Artikulo 25

Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a mangpatalinaed ken mangpapigsa iti naisangsangayan nga ispiritwal a relasyon da kadagiti tradisyunal a sanikua wenno inokupar ken inusar da a dagdaga, teritoryo, karayan ken baybay, ken dadduma pay a kinabaknang, ken tapno itandudo dagiti responsibilidad da kadagiti masakbayan nga henerasyon mainaig ditoy.

Artikulo 26

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan kadagiti daga, teritoryo ken kinabaknang a tradisyunal a sanikua, inokupar, inusar wenno nagatang da.

2. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a mangtagikua, mangusar, mangpadur-as ken mangkontrol kadagiti dagdaga, teritoryo ken kinabaknang a naalada babaen iti tradisyunal a panagtagikua wenno dadduma pay a tradisyunal nga inokuparan wenno panagusar, agraman dagiti dadduma pay a sanikua nga inda nagatang.

3. Rumbeng a ligal a bigbigen ken salakniban dagiti Estado dagitoy a daga, teritoryo ken kinabaknang. Dayta a panangbigbig ket maaramid nga addaan panangrespeto kadagiti ugali, tradisyon ken sistema iti panagtagikua iti daga dagiti nainsigudan nga umili a maseknan.

Artikulo 27

Dagiti Estado, iti pannakitinnulong dagiti nainsigudan nga umili a maseknan ket rumbeng a mangipatakder ken mangiyaramid iti patas, independiente, awan ti bangiran na, silulukat ken nalawag a proseso, a mangbigbig kadagiti nainsigudan a linteg, tradisyon, ugali ken sistema iti panagtagikua iti daga, tapno mabigbig ken madesisyunan dagiti karbengan dagiti nainsigudan nga umili mainaig kadagiti daga, teritoryo ken kinabaknang, agraman dagiti tradisyunal a natagikua wenno naokuparan wenno nausar. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a makibiang iti daytoy a proseso.

Artikulo 28

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan iti kompensasyon, babaen iti wagas a pakairamanan ti pannakaisubli dagiti napukaw wenno, no saanen a possible, mabayadan da iti umno, patas ken parehas a gatad para kadagiti daga, teritoryo ken kinabaknang nga inda tradisyunal a tinagikua wenno inokuparan wenno inusar, ken no sadino a dagitoy ket nakumpiskar, naagaw, naokuparan, nausar wenno naperdi nga awan ti nawaya, pakauna ken napakaammoan nga iyaannamong.

2. Malaksid no nawaya nga inannamungan dagiti maseknan a tattao, ti maisukat a kompensasyon ket mabalin nga iti porma ti daga, teritoryo ken kinabaknang a kapada iti kalidad, kadakkel ken estado iti ligal wenno katukad a gatad ti kuarta wenno dadduma pay a maiyannatop a supapak dagiti napukaw.

Artikulo 29

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan iti panangpatalinaed ken panangsalaknib iti aglawlaw ken ti produktibidad dagiti daga, teritoryo wenno kinabaknang iti panagpartuat ti produkto. Dagiti Estado ket rumbeng a mangipatakder ken mangirussuat kadagiti programa a tumulong kadagiti nainsigudan nga umili para iti dayta a panangpatalinaed ken panangsalaknib, nga awanan diskriminasyon.

2. Dagiti Estado ket rumbeng a mangiyaramid ti epektibo a wagas tapno maisigurado nga awan ti maidulin wenno maibelleng a makadangran a materyales kadagiti daga ken teritoryo dagiti nainsigudan nga umili no awan ti nawaya, pakauna ken napakaammoan nga iyaannamong da.

3. Dagiti Estado ket rumbeng a mangiyaramid ti epektibo a wagas tapno maisiguro, no kasapulan, dagiti programa para iti panangtaming, panangmentenar ken pannakaisubli ti salun-at dagiti nainsigudan nga umili, a kas napadur-as ken naipatungpal dagiti umili nga apektado kadagiti kastoy a materyales.

Artikulo 30

1. Dagiti aktibidades ti militar ket saan a rumbeng a maaramid iti uneg ti daga wenno teritoryo dagiti nainsigudan nga umili, malaksid no nasken unay para iti interes ti publiko wenno nawaya nga inannamungan wenno dinawat dagiti nainsigudan nga umili a maseknan.

2. Dagiti Estado ket rumbeng a mangiyaramid kadagiti epektibo a konsultasyon kadagiti maseknan a nainsigudan nga umili, babaen iti maiyannatop a proseso ken iti partikular babaen kadagiti mangibagi kadakuada nga institusyon, sakbay iti panangusar kadagiti daga ken teritoryo da iti aktibidad ti militar.

Artikulo 31

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a mangpatalinaed, mangkontrol, mangsalaknib ken mangpadur-as iti tawid iti kultura, tradisyunal a kaammuan ken tradisyunal nga ekspresyon iti kultura, kasta met ti panangipakita kadagiti bukod da a siyensya, teknolohiya ken kultura, agraman dagiti kinabaknang ti tao ken genetics, bukel, agas, kaammuan kadagiti galad dagiti animal ken mulmula, tradisyunal nga istorya, literatura, desenyoy, isports ken ay-ayam, dagiti biswal ken mabuya nga artes. Adda met karbengan da a mangpatalinaed, mangkontrol, mangsalaknib ken mangpadur-as iti intelektwal a panagtagikua da kadagitoy a tawid iti kultura, tradisyunal a kaammuan, ken tradisyunal nga ekspresyon iti kultura.

2. Iti pannakitinnulong kadagiti nainsigudan nga umili, dagiti Estado ket rumbeng a mangiyaramid iti epektibo a wagas tapno mabigbig ken masalakniban ti pannakaipatungpal dagitoy a karbengan.

Artikulo 32

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan nga agdesisyon ken mangbukel iti prayoridad ken istrategiya para iti panagdur-as wenno pannakaasar dagiti daga ken teritoryo ken dadduma pay a kinabaknang da.

2. Dagiti Estado ket rumbeng a sinsero nga agkonsulta ken makitinnulong kadagiti maseknan a nainsigudan nga umili babaen kadagiti mangibagbagi kadakuada nga institusyon tapno magun-od ti nawaya ken napakaammuan nga iyaannamong sakbay a maaprubaran ti aniaman a proyekto a makaapekto iti daga, teritoryo ken kinabaknang da, partikular ti mainaig iti panagdur-as, panangusar ken pannakaala dagiti mineral, danum ken dadduma pay a kinabaknang.

3. Dagiti Estado ket rumbeng a mangted kadagiti epektibo a mekanismo para iti nainkalintegnan ken patas a kompensasyon para kadagiti kastoy nga aktibidades, ken maiyaramid dagiti maiyannatop nga addang tapno makontrol ti saan a nasayaat a resulta na iti aglawlaw, pangkabiagan, gimong, kultura ken ispiritwal.

Artikulo 33

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a mangpili iti bukod da nga identidad wenno pakaibilangan, a maiyannatop kadagiti ugali ken tradisyon. Daytoy ket saan a mangpakapsut iti karbengan dagiti nainsigudan nga indibidwal a makaala iti citizenship da iti Estado a pagnanaedan da.

2. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a magbukel iti istruktura ken mangpili kadagiti kameng dagiti institusyon da a maiyannatop kadagiti bukod da a proseso.

Artikulo 34

Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a mangitandudo, mangpaduras ken mangpatalinaed kadagiti istruktura ti institusyon da ken dagiti naisangsangayan nga ugali, ispiritwalidad, tradisyon, proseso, aramid ken, kadagiti kaso nga adda, sistema iti hustisya ken ugali, a maiyannatop iti pangrukudan ti internasyunal a karbengan ti tao.

Artikulo 35

Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a magpili iti responsibilidad dagiti indibidwal iti uneg ti komunidad da.

Artikulo 36

1. Dagiti nainsigudan nga umili, partikular kadagiti nabingay gapu kadagiti internasyunal a beddeng, ket addaan ti karbengan a mangpatalinaed ken mangpadur-as kadagiti kontak, relasyon ken kooperasyon, agraman dagiti aktibidad iti ispiritwal, kultura, politika, gandat iti ekonomya ken iti gimong, kadagiti miembro da kasta met dagiti dadduma pay nga umili kadagiti ballasiw ti beddeng.

2. Babaen iti konsultasyon ken kooperasyon dagiti nainsigudan nga umili, dagiti Estado ket rumbeng a mangiyaramid kadagiti epektibo a wagas tapno mapalaka ti panangipatungpal ken maisiguro ti implementasyon daytoy a karbengan.

Artikulo 37

1. Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan iti pannakabigbig, pannakaobserba ken pannakaipatungpal dagiti tratado, nagkikinnaawatan ken dadduma pay a konstruktibo nga nagtutulagan a pinasingkedan dagiti Estado wenno dagiti simmukat kadakuada ken tapno dagiti Estado bigbigen ken respetarenda dagitoy a tratado, nagkikinnaawatan ken dadduma pay a konstruktibo a tulagan.

2. Awan ti linaon daytoy a Deklarasyon a mabalín a maipataros kas mangwaswas wenno mangpukaw iti karbengan dagiti nainsigudan nga umili a linaon dagiti tratado, nagkikinnaawatan ken dadduma pay a konstruktibo a nagtutulagan.

Artikulo 38

Babaen iti konsultasyon ken kooperasyon kadagiti nainsigudan nga umili, dagiti Estado ket rumbeng a mangiyaramid kadagiti umannatop a wagas, agraman ti lehislatibo a wagas, tapno magun-od dagiti panggep daytoy a Deklarasyon.

Artikulo 39

Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a makaala iti pinansyal ken teknikal a tulong manipud kadagiti Estado ken babaen iti internasyunal a kooperasyon, para iti panagsagrap kadagitoy a karbengan a linaon daytoy a Deklarasyon.

Artikulo 40

Dagiti nainsigudan nga umili ket addaan karbengan a makaala iti napasas a desisyon babaen iti nainkalinteg ken patas a proseso para iti pannakarisut dagiti risiris ken saan a panagkikiinnaawatan kadagiti Estado ken dadduma pay a partidos, kasta met kadagiti epektibo a remedyo iti amin a pannakalabsing iti karbengan dagiti indibidwal ken kolektibo. Dagitoy a desisyon ket rumbeng a mangted iti umno a konsiderasyon kadagiti ugali, tradisyon, annuroten ken ligal a sistema dagiti nainsigudan nga umili a maseknan ken ti internasyunal a karbengan ti tao.

Artikulo 41

Dagiti organo ken ispesyal nga ahensya ti United Nations ken iti baet dagiti organisasyon ti gobyerno ket rumbeng nga agkontribusyon para iti naan-anay a pannakagun-od dagiti tulagan ditoy a Deklarasyon babaen iti mobilisasyon, ti pinansyal a kooperasyon ken tulong a teknikal. Rumbeng a mabukel dagiti pamay-an ken wagas tapno maisigurado ti partisipasyon dagiti nainsigudan nga umili kadagiti isyu a makapektar kadakuada ket rumbeng a maipasdek.

Artikulo 42

Dagiti United Nations, dagiti pannakabagina, agraman ti Permanent Forum on Indigenous Issues, ken ispesyal nga ahensya, maibilang dagiti adda kadagiti pagilian ken Estado ket rumbeng nga itandudo da ti pannakarespeto ken naan-anay a pannakaipatungpal dagiti probisyon daytoy a Deklarasyon ken maobserbaran ti kinaepektibo daytoy a Deklarasyon.

Artikulo 43

Dagiti karbengan a nabigbig ditoy ket naglaon kadagiti minimum a pangrukudan iti panagbiag, dignidad ken pagimbagan dagiti nainsigudan nga umili ti lubong.

Artikulo 44

Amin dagiti karbengan ken wayawaya a nabigbig ditoy ket patas a garantiya para kadagiti nainsigudan nga indibidwal a lalaki ken babai.

Artikulo 45

Ditoy a Deklarasyon, awan ti maipapan a mangwaswas wenno mangpukaw

kadagiti karbengan dagiti nainsigudan nga umili addan kadakuada ita wenno magun-oddanto iti masakbayan.

Artikulo 46

1. Ditoy a Deklarasyon, awan ti mabalin nga interpretasyon a mangipapan nga iti aniaman nga Estado, umili, grupo wenno tao ket addaan karbengan a mangaramid iti aniaman nga aktibidad wenno agaramid ti maikaniwas iti Kasuratan ti United Nations, wenno maipapan a mangited iti awtoridad wenno mangallukoy iti aniaman nga aksyon tapno mapagsisina wenno mapakapsut, iti kabuklan wenno iti paset ti teritoryo wenno pulitikal a panagkaykaysa dagiti addaan soberenya ken independiente nga Estado.

2. Iti panangipatungpal kadagiti karbengan a nailanad iti agdama a Deklarasyon, dagiti karbengan ti tao ken pundamental a wayawaya ti amin ket rumbeng a marespeto. Ti pannakaipatungpal dagiti karbengan a nailanad ditoy a Deklarasyon ket sakupen laeng dagiti limitasyon kas mabigbig iti linteg, ken maiyannatop kadagiti obligasyon ti internasyunal para iti karbengan ti tao. Aniaman a limitasyon ket rumbeng a saan a mangtagibassit ken istrikto a masapul laeng para iti panggep a maisiguro ti umno a pannakabigbig ken respeto kadagiti karbengan ken wayawaya dagiti dadduma ken tapno magun-od ti nainkalinteg ken kangrunaan a rekisitos ti demokratiko a gimong.

3. Dagiti probisyon a nailanad ditoy a Deklarasyon ket rumbeng a maipataros kas maiyannatop kadagiti prinsipyo ti hustisya, demokrasya, panangrespeto iti karbengan ti tao, panagpapada, kinaawan-diskriminasyon, nasayaat a panaggobyerno ken sinsero.#